

อิทธิพลของครอบครัวต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น

สาวิตรี ทยานศิลป์*

บทนำ

เป็นที่เชื่อกันมาก่อนหน้านี้ว่าประเทศจะพัฒนาเจริญก้าวหน้าได้ ประชากรในประเทศนั้นจะต้องมีคุณภาพ กล่าวคือประชากรในประเทศจะต้องมีคุณภาพชีวิต สภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ประเทศต่างๆ จึงมุ่งพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ขยายโอกาสทางการศึกษา พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน รวมทั้งส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันการพัฒนาด้านความคิด อารมณ์และความรู้สึกของประชากรให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นได้กลายเป็นประเด็นที่หลายประเทศต่างให้ความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ทั้งนี้เพราะประเทศจะเจริญก้าวหน้าได้นั้น นอกจากประเทศจะมีเศรษฐกิจดี ประชากรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและสติปัญญาแล้ว ประชากรในประเทศจะต้องมีความรู้สึกหรือมีทัศนคติในทางบวกต่อคุณค่าและความสำคัญของตนเอง ยอมรับและเคารพในตัวเอง หรือที่เรียกว่า“ความภาคภูมิใจในตนเอง” ความรู้สึกดังกล่าวนี้จะช่วยให้บุคคลนั้นมีความมั่นคงทางด้านจิตใจ สามารถรับแรงกดดันและปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างเหมาะสม

ความภาคภูมิใจในตนเองนั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในวัยรุ่นซึ่งมีโอกาสเสี่ยงต่อสิ่งชั่วร้ายอันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าวอันธพาล การทำร้ายตัวเอง การฆ่าตัวตาย การเสพสารเสพติด การก่ออาชญากรรม หรือแม้กระทั่งปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่น (Black & DeBlassie,

* สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
E-mail : Sawitri_nung@yahoo.com

1985:281-290 อ้างถึงใน Rice, 1993:248 ; Adam, Overholser and Lehnert, 1994:498-507 ; ลิขิต กาญจนภรณ์, 2534:159 ; นุชจรี ฌายีเนตร, 2538:23-24 ; ผจงจิต อินทสุวรรณ และคนอื่น ๆ, 2540:12 ; ดุษฎี โยเหลา, ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และชัยวัฒน์ วงศ์อาษา, 2540:29-30) วัยรุ่นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงจะมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญ มีความสามารถเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความชื่นชมและพึงพอใจในตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงความคิดเห็น มีความมานะพยายามและอดทน กระตือรือร้นในการทำกิจการงานต่าง ๆ มีจิตใจเปิดกว้าง รู้จักและเข้าใจตนเองตามความเป็นจริง ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนสามารถยอมรับและเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้อย่างมั่นใจ ซึ่งลักษณะต่างๆ เหล่านี้จะเป็นเสมือนเกราะป้องกันวัยรุ่นไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อาจนำมาซึ่งปัญหาและยังช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นเสมือนพลังที่ช่วยผลักดันให้วัยรุ่นมีการพัฒนาระดับความสามารถของตนเองในทางที่จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (Hamachek, 1978:180 อ้างถึงใน มะลิ อุดมภาพ, 2538:12 ; Branden, 1983:8-10 อ้างถึงใน นุชจรี ฌายีเนตร, 2538:33-34 ; สมชาย ธีบุญกุล, 2526 : 59-61 ; วินัดดา ปิยะศิลป์, 2538:147-148)

ครอบครัวถือได้ว่าเป็นสถาบันแรกที่มีความสัมพันธ์และผูกพันใกล้ชิดกับวัยรุ่นมากที่สุด การส่งเสริมให้วัยรุ่นมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนและเกิดความรู้สึภาคภูมิใจในตนเองสามารถปรับตัว และพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับบทบาทของพ่อแม่เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ บุคลิกภาพหรือท่าทีของพ่อและแม่ ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนสัมพันธ์ภาพระหว่างพ่อแม่กับตัววัยรุ่น (สมชาย ธีบุญกุล, 2526:66 ; จรรยา สุวรรณทัต, 2533:322-340 ; ชุษณา เจริญไวย, 2536:62-64 ; สายฤดี วรกิจโกศาทร, 2539:13-18 ; จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่น ๆ, 2540:47,79) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่ออิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อความภาคภูมิใจในตนเอง โดยเน้นไปยังบทบาทของพ่อแม่ที่คาดว่าจะส่งเสริมหรือขัดขวางการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น อันจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาแนวทางการปลูกฝังและส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาระดับความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น
2. ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านครอบครัวที่มีต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น

ข้อมูลและระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยครอบครัวและเยาวชน (The Family And Youth Survey) ในปี พ.ศ. 2537 ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านประชากร การศึกษา การเข้าสู่ตลาดแรงงาน ภาวะสุขภาพอนามัย การอยู่อาศัยในครอบครัว การช่วยเหลือที่ได้รับและที่ให้แก่ครอบครัว เพื่อนและเครือข่ายนอกครอบครัว ค่านิยมและทัศนคติด้านครอบครัว การเห็นคุณค่าของตนเอง และค่านิยมทางสังคมของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างอายุระหว่าง 15-24 ปี และอาศัยอยู่กับครอบครัวในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

การเลือกกลุ่มตัวอย่างของโครงการวิจัยครอบครัวและเยาวชนนี้ได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic random sampling) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ปี พ.ศ. 2536 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นกรอบในการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้พื้นที่ที่เป็นเขตการศึกษา คือ ชุมชนเขตเมืองและชนบทของจังหวัดในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ 3 จังหวัด จังหวัดในภาคใต้ 2 จังหวัด และชุมชนเขตเมืองในกรุงเทพมหานคร รวมชุมชนเป้าหมายทั้งสิ้น 116 ชุมชน แบ่งเป็นชุมชนเขตเมือง 48 ชุมชนรวมอาคารและชุมชนในชนบท 68 หมู่บ้าน

สำหรับการเก็บข้อมูลใช้วิธีการให้พนักงานสัมภาษณ์กระจายกันเก็บข้อมูลทุกครัวเรือนจากจุดศูนย์กลางของแต่ละชุมชนเพื่อสำรวจว่าในจำนวนครัวเรือนทั้งหมดมีวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-24 ปีอยู่ในครัวเรือนใดบ้าง ถ้าวัยรุ่นในครัวเรือนใดให้ความร่วมมือ พนักงานสัมภาษณ์จึงจะทำการสัมภาษณ์วัยรุ่นดังกล่าว ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆจนกว่าจะครบตามเป้าหมาย คือ 25 รายในชุมชนเมืองและ 16 รายในชุมชนชนบท รวมจำนวนวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างในการ

ศึกษาทั้งสิ้น 2,157 คน จำแนกเป็นวัยรุ่นในภาคเหนือจำนวน 392 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 738 คน ภาคใต้จำนวน 282 คน ภาคกลางจำนวน 473 คน และกรุงเทพมหานครจำนวน 272 คน จากจำนวนดังกล่าวนี้ได้มีการให้น้ำหนักของข้อมูล (Weight) เพื่อให้มีลักษณะการกระจายที่คล้ายคลึงกับการกระจายของวัยรุ่นจากสำมะโนประชากรและสามารถเป็นตัวแทนของวัยรุ่นในประเทศไทยได้อย่างใกล้เคียงที่สุด

ตัวแปรและการวัด

ตัวแปรตาม ความภาคภูมิใจในตนเอง ได้ใช้คำถามเกี่ยวกับความรู้สึกที่วัยรุ่นมีต่อตนเองทั้งในเชิงลบและเชิงบวกจำนวน 10 ข้อ เช่น คุณรู้สึกว่าตัวคุณก็มีดีอยู่หลายอย่าง คุณรู้สึกว่าตัวเองมีความสำคัญต่อครอบครัวเหมือนสมาชิกคนอื่นๆ คุณไม่ค่อยรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น ซึ่งในแต่ละคำถามจะมีคำตอบให้เลือกเป็น 4 ระดับคือ ไม่ตรงเลย ตรงนิดหน่อย ตรงค่อนข้างมาก และตรงที่สุด จากนั้นจะรวมคะแนนคำตอบทั้ง 10 ข้อ คะแนนรวมของความภาคภูมิใจในตนเองจึงกระจายอยู่ระหว่าง 10-40 คะแนน ผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำคือผู้ที่ได้คะแนนรวมต่ำกว่า 27 คะแนน ระดับความภาคภูมิใจในตนเองจะเพิ่มสูงขึ้นตามคะแนนที่มากขึ้น โดยผู้ที่จัดว่ามีความภาคภูมิใจในตนเองสูงคือผู้ที่ได้คะแนนรวมตั้งแต่ 32 คะแนนขึ้นไป

ตัวแปรอิสระด้านประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส (โสด/ผู้ที่ยังไม่เคยแต่งงาน แต่งงานแล้ว/อยู่กินกับคู่รัก/หย่า แยก) ระดับการศึกษา และเขตที่อยู่อาศัย (เขตเมือง เขตชนบท)

ตัวแปรอิสระด้านครอบครัว ได้แก่

- ลำดับที่เกิดในจำนวนพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน แบ่งเป็น ลูกคนโต ลูกคนกลาง ลูกคนเล็ก
- ขนาดครอบครัว แบ่งเป็น ครอบครัวขนาดเล็ก/มีพี่น้องน้อยกว่า 4 คน ครอบครัวขนาดใหญ่/มีพี่น้อง 4 คนขึ้นไป

- ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้สึกของวัยรุ่นที่มีต่อความเข้าใจระหว่างตนเองกับพ่อและแม่ว่า เขาเข้าใจกับพ่อและแม่ดีเสมอ บางครั้งเข้าใจกันบางครั้งไม่เข้าใจกัน พ่อแม่เข้าใจตัวเขาฝ่ายเดียวหรือตัวเขาเข้าใจพ่อแม่ฝ่ายเดียว หรือต่างฝ่ายต่างไม่เข้าใจกันเลย
- ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว เป็นคำถามที่แสดงถึงความรักของกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่วัยรุ่นทำกับสมาชิกในครอบครัว เช่น การอ่านหนังสือ การเล่นเกมส์/กีฬา/ออกกำลังกาย การเล่นดนตรี การไปเที่ยว การบำเพ็ญประโยชน์ การทำบุญ เข้าวัด/โบสถ์/สุเหร่า
- ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู หมายถึงรูปแบบการเลี้ยงดูที่วัยรุ่นได้รับในลักษณะของการได้รับอิสระในการตัดสินใจเรื่องการคบเพื่อน การใช้จ่ายเงิน การไปเที่ยวนอกบ้าน การเลือกงานทำ การมีแฟน/การพบปะแฟน การแต่งตัว การเลือกคู่ครอง และการเลือกวิชาเรียนด้วยตัววัยรุ่นเองมาน้อยเพียงใด

ลักษณะด้านประชากรและด้านครอบครัวของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่าง

วัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้เป็นชาย 1,073 คน และหญิง 1,084 คน ในจำนวนนี้เกือบครึ่ง (ร้อยละ 41.9) มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ประมาณ 3 ใน 4 ของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างยังเป็นโสดและอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตชนบท (ร้อยละ 79.5) ในเรื่องการศึกษาวัยรุ่นส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 50.2) และมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 41.8) ตามลำดับ โดยวัยรุ่นชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.5) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และวัยรุ่นหญิงกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.6) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ดังตารางที่ 1)

สำหรับลักษณะด้านครอบครัวนั้น กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่งเป็นลูกคนกลาง (ร้อยละ 45.7) และกว่าครึ่ง (ร้อยละ 59.4) มีพี่น้องน้อยกว่า 4 คนหรืออาศัยอยู่กับครอบครัวขนาดเล็ก สำหรับความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นมีกับพ่อและแม่พบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อและแม่ (ร้อยละ 81.2) แต่เมื่อพิจารณาในกลุ่มวัยรุ่นที่รายงานว่ามีปัญหากับพ่อและแม่มากจะพบว่าวัยรุ่นชาย (ร้อยละ 19.9) มีปัญหากับพ่อและแม่มากกว่าวัยรุ่นหญิง (ร้อยละ 17.6) ในด้านความใกล้ชิดผูกพันระหว่างวัยรุ่นกับครอบครัวปรากฏว่ากว่าครึ่ง (ร้อยละ 59.8) มีความใกล้ชิดผูกพัน

กับครอบครัวในระดับปานกลาง ส่วนการอบรมเลี้ยงดูที่วัยรุ่นได้รับนั้นเกือบ 4 ใน 5 ได้รับความเลี้ยงดูจากทั้งพ่อและแม่ และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 54.5) ถูกอบรมเลี้ยงดูแบบมีอิสระในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในชีวิตระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาความมีอิสระในการตัดสินใจระหว่างวัยรุ่นชายกับวัยรุ่นหญิงจะพบว่าวัยรุ่นชายได้รับอิสระในการตัดสินใจสูงกว่าวัยรุ่นหญิง คือวัยรุ่นชายร้อยละ 30.8 มีอิสระในการตัดสินใจระดับสูง ส่วนวัยรุ่นหญิงมีอิสระในการตัดสินใจระดับสูงเพียง 20.7 และวัยรุ่นหญิงถึงร้อยละ 25.2 มีอิสระในการตัดสินใจระดับต่ำ ในขณะที่มีวัยรุ่นชายเพียงร้อยละ 14.2 เท่านั้นที่มีอิสระในการตัดสินใจต่ำ

ตารางที่ 1 ร้อยละของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะด้านประชากรและด้านครอบครัว

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	เพศ		รวม (N = 2,157)
	ชาย (N = 1,073)	หญิง (N = 1,084)	
อายุ			
15-18 ปี	43.0	40.8	41.9
19-21 ปี	32.4	30.0	31.2
22-24 ปี	24.6	29.2	26.9
สถานภาพสมรส			
แต่งงาน	14.0	37.0	25.6
โสด	86.0	63.0	74.4
ระดับการศึกษา			
ไม่ได้รับการศึกษา	0.6	0.7	0.6
ประถมศึกษา	44.8	55.6	50.2
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	46.5	37.2	41.8
อุดมศึกษาขึ้นไป	8.1	6.6	7.3
เขตที่อยู่อาศัย			
เขตเมือง	21.7	19.3	20.5
เขตชนบท	78.3	80.7	79.5

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	เพศ		รวม (N = 2,157)
	ชาย (N = 1,073)	หญิง (N = 1,084)	
ลำดับที่เกิด			
ลูกคนโต	26.4	30.6	28.5
ลูกคนกลาง	47.6	43.8	45.7
ลูกคนเล็ก	26.0	25.6	25.8
ขนาดครอบครัว			
ขนาดเล็ก (มีพี่น้องน้อยกว่า 4 คน)	57.0	61.8	59.4
ขนาดใหญ่ (มีพี่น้องตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป)	43.0	38.2	40.6
ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่			
ค่อนข้างมีปัญหา	19.9	17.6	18.8
ไม่มีปัญหา หรือมีปัญหาเล็กน้อย	80.1	82.4	81.2
ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว			
ความใกล้ชิดผูกพันต่ำ	21.7	26.5	24.1
ความใกล้ชิดผูกพันปานกลาง	62.6	56.9	59.8
ความใกล้ชิดผูกพันสูง	15.7	16.5	16.1
ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู			
มีอิสระในการตัดสินใจต่ำ	14.2	25.2	19.7
มีอิสระในการตัดสินใจปานกลาง	55.0	54.1	54.5
มีอิสระในการตัดสินใจสูง	30.8	20.7	25.7
บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู			
พ่อและแม่	77.6	76.8	77.2
พ่อหรือแม่	21.2	21.1	21.1
บุคคลอื่น	1.2	2.1	1.7
รวม	100.0	100.0	100.0

ผลการศึกษา

1. ระดับความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น

จากตารางร้อยละของระดับความภาคภูมิใจในตนเองจำแนกตามปัจจัยด้านประชากร (ตารางที่ 2) พบว่าวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.5) มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาระหว่างวัยรุ่นชายกับวัยรุ่นหญิงพบว่าวัยรุ่นชายร้อยละ 20.7 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงและเพียงร้อยละ 17.6 มีความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในระดับต่ำ ส่วนวัยรุ่นหญิงเพียงร้อยละ 17.0 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ในขณะที่วัยรุ่นหญิงถึงร้อยละ 21.7 มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ แสดงให้เห็นแนวโน้มว่ากลุ่มวัยรุ่นชายมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นหญิง

เมื่อพิจารณาจำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุมีความภาคภูมิใจในตนเองระดับปานกลาง โดยมีแนวโน้มว่าวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงอายุ 22-24 ปี มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นในกลุ่มอายุอื่น ๆ กล่าวคือในกลุ่มผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 22.4) เป็นวัยรุ่นอายุระหว่าง 22-24 ปี ขณะที่วัยรุ่นอายุระหว่าง 15-18 ปี และ 19-21 ปี มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับสูงร้อยละ 16.3 และ 19.1 ตามลำดับ

สำหรับสถานภาพสมรสกับความภาคภูมิใจในตนเองพบว่า วัยรุ่นที่แต่งงานแล้วถึงร้อยละ 22.8 มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ และเพียงร้อยละ 17.7 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ส่วนวัยรุ่นโสดร้อยละ 18.6 มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ และร้อยละ 19.2 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของวัยรุ่นโสดกับวัยรุ่นที่แต่งงานแล้วในทุกระดับความภาคภูมิใจในตนเองมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

ระดับการศึกษาเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือวัยรุ่นที่ได้รับการศึกษาในระดับที่ต่างกัน จะมีความภาคภูมิใจในตนเองแตกต่างกัน โดยวัยรุ่นที่ได้รับการศึกษาสูงมีโอกาสมากกว่าที่จะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีการศึกษาต่ำหรือไม่ได้รับการศึกษา ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่มี

วัยรุ่นคนใดเลยในกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษามีความภาคภูมิใจในตนเองระดับสูง ในขณะที่เกือบครึ่งของวัยรุ่นกลุ่มนี้มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ส่วนวัยรุ่นที่มีการศึกษาสูงขึ้นมีจำนวนของผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงมากขึ้นคือร้อยละ 15.0, 21.9, และ 29.6 ตามลำดับ อีกทั้งจำนวนของวัยรุ่นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำก็ลดลงตามระดับการศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

สำหรับความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ต่างกัน พบว่าวัยรุ่นในเขตเมืองและเขตชนบทมีความภาคภูมิใจในตนเองในทุกระดับแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยคือในกลุ่มวัยรุ่นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ เป็นวัยรุ่นในเขตเมืองร้อยละ 20.6 และในเขตชนบทร้อยละ 19.4 ส่วนกลุ่มวัยรุ่นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงนั้นร้อยละ 19.6 เป็นวัยรุ่นในเขตเมืองและร้อยละ 18.6 เป็นวัยรุ่นในเขตชนบท จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าวัยรุ่นจะอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมืองหรือเขตชนบท ไม่มีผลทำให้วัยรุ่นเหล่านี้มีความภาคภูมิใจในตนเองต่างกัน

ตารางที่ 2 ร้อยละของระดับความภาคภูมิใจในตนเอง จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร

ปัจจัยด้านประชากร	ความภาคภูมิใจในตนเอง			X ²
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
เพศ				8.65*
ชาย	17.6	61.6	20.7	
หญิง	21.7	61.3	17.0	
อายุ				14.37**
15-18 ปี	18.0	65.7	16.3	
19-21 ปี	20.7	60.2	19.1	
22-24 ปี	21.1	56.4	22.4	
สถานภาพสมรส				4.80
แต่งงาน	22.8	59.5	17.7	
โสด	18.6	62.2	19.2	
ระดับการศึกษา				39.25***
ไม่ได้รับการศึกษา	42.4	57.6	00.0	
ประถมศึกษา	22.3	62.7	15.0	
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	17.0	61.1	21.9	
อุดมศึกษาขึ้นไป	14.6	55.8	29.6	
เขตที่อยู่อาศัย				0.65
เขตเมือง	20.6	59.8	19.6	
เขตชนบท	19.4	61.9	18.6	
รวม	19.7	61.5	18.8	
จำนวน	424	1,326	406	

* P<0.05, ** P<0.01, *** P<0.001

เมื่อพิจารณาระดับความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นจำแนกตามปัจจัยด้านครอบครัว (ตารางที่ 3) พบว่าวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นลูกคนโต คนกลาง หรือคนเล็ก ส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะในกลุ่มที่มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่ำและระดับสูงจะพบว่าลูกคนโตร้อยละ 19.3 มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับสูงและร้อยละ 15.1 มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่ำ ส่วนลูกคนกลางร้อยละ 17.1 มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับสูงและถึงร้อยละ 21.5 มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่ำ แสดงให้เห็นว่าลูกคนโตมีแนวโน้มที่จะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าลูกคนกลาง ส่วนลูกคนเล็กนั้นมีความภาคภูมิใจในตนเองทั้งในระดับสูงและต่ำเท่ากัน คือร้อยละ 21.4 และ 21.5 แสดงให้เห็นว่าลูกคนเล็กอาจมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความแตกต่างในประสบการณ์และสภาพแวดล้อมต่างๆที่ลูกคนเล็กได้รับ

นอกจากนั้น พบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ทั้งที่อาศัยอยู่กับครอบครัวขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีความภาคภูมิใจในตนเองระดับปานกลาง คือร้อยละ 63.0 และร้อยละ 59.3 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่ำและระดับสูงของวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มพบว่าวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มมีความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่ำและสูงใกล้เคียงกัน คือในกลุ่มวัยรุ่นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำร้อยละ 19.5 เป็นวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวขนาดเล็ก และร้อยละ 19.9 เป็นวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวขนาดใหญ่ ส่วนวัยรุ่นในกลุ่มที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ร้อยละ 17.5 เป็นวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวขนาดเล็ก และร้อยละ 20.8 เป็นวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวขนาดใหญ่

สำหรับความสัมพันธ์กับพ่อและแม่นั้น พบว่าประมาณร้อยละ 29.8 ของวัยรุ่นที่มีปัญหาเกี่ยวกับพ่อและแม่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำมีเพียงร้อยละ 13.5 เท่านั้นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ในขณะที่วัยรุ่นที่มีปัญหาเกี่ยวกับพ่อและแม่น้อยหรือไม่มีปัญหาเลยร้อยละ 17.3 มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำและถึงร้อยละ 20.1 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นที่ไม่มีปัญหาหรือมีปัญหากับพ่อและแม่น้อยมีแนวโน้มว่าจะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีปัญหากับพ่อและแม่มาก

วัยรุ่นที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวมากมีแนวโน้มจะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวน้อย จากข้อมูลพบว่าเกือบ 1 ใน 4 ของ

วัยรุ่นที่ใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวมากมีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ในขณะที่วัยรุ่นกลุ่มที่ใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวน้อยไม่ถึง 1 ใน 5 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูกับความภาคภูมิใจในตนเองพบว่า วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้อิสระในการตัดสินใจเรื่องต่างๆด้วยตัวเองมาก มีโอกาสที่ความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้อิสระในการตัดสินใจน้อย โดยร้อยละ 25.1 ของวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้อิสระในการตัดสินใจเรื่องต่างๆด้วยตนเองมากมีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ในขณะที่วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้อิสระปานกลางร้อยละ 17.9 และอิสระน้อยร้อยละ 13.4 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง

บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความภาคภูมิใจในตนเอง กล่าวคือวัยรุ่นที่มีทั้งพ่อและแม่เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูมีโอกาสที่จะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว หรือจากบุคคลอื่น ในตารางที่ 3 ได้แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงถึงร้อยละ 19.4 เป็นวัยรุ่นที่มีทั้งพ่อและแม่ให้การอบรมเลี้ยงดู รองลงมาเป็นวัยรุ่นที่พ่อหรือแม่คนเดียวคนหนึ่งเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูร้อยละ 17.1 และวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลอื่นเพียงร้อยละ 13.5 และเมื่อพิจารณาในกลุ่มที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ พบว่าวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 37.5 และร้อยละ 28.2 เป็นวัยรุ่นที่มีบุคคลอื่นและพ่อหรือแม่คนเดียวคนหนึ่งให้การอบรมเลี้ยงดู ในขณะที่มีวัยรุ่นเพียงร้อยละ 16.9 มีทั้งพ่อและแม่เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดู จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นที่มีทั้งพ่อและแม่คอยให้การอบรมเลี้ยงดูจะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวหรือมีบุคคลอื่นเป็นผู้อบรมเลี้ยงดู

ตารางที่ 3 ร้อยละของระดับความภาคภูมิใจในตนเอง จำแนกตามปัจจัยด้านครอบครัว

ปัจจัยด้านครอบครัว	ความภาคภูมิใจในตนเอง			χ^2
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
ลำดับที่เกิด				15.85**
ลูกคนโต	15.1	65.5	19.3	
ลูกคนกลาง	21.5	61.4	17.1	
ลูกคนเล็ก	21.5	57.1	21.4	
ขนาดครอบครัว				4.22
ขนาดเล็ก (มีพี่น้องน้อยกว่า 4 คน)	19.5	63.0	17.5	
ขนาดใหญ่ (มีพี่น้องตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป)	19.9	59.3	20.8	
ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่				35.18***
ค่อนข้างมีปัญหา	29.8	56.7	13.5	
ไม่มีปัญหา หรือมีปัญหาเล็กน้อย	17.3	62.6	20.1	
ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว				23.44
ความใกล้ชิดผูกพันต่ำ	25.9	59.2	14.9	
ความใกล้ชิดผูกพันปานกลาง	17.7	63.1	19.1	
ความใกล้ชิดผูกพันสูง	17.6	58.9	23.6	
ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู				38.34***
มีอิสระในการตัดสินใจต่ำ	27.5	59.1	13.4	
มีอิสระในการตัดสินใจปานกลาง	18.0	64.2	17.9	
มีอิสระในการตัดสินใจสูง	17.3	57.6	25.1	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปัจจัยด้านครอบครัว	ความภาคภูมิใจในตนเอง			χ^2
บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู				36.26***
พ่อและแม่	16.9	63.6	19.4	
พ่อหรือแม่	28.2	54.6	17.1	
บุคคลอื่น	37.5	49.0	13.5	
รวม	19.7	61.5	18.8	
จำนวน	424	1,326	406	

* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$, *** $P < 0.001$

2. อิทธิพลของปัจจัยด้านประชากรและด้านครอบครัวต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น

เมื่อนำตัวแปรทั้งด้านประชากรและด้านครอบครัวมาวิเคราะห์ดูอิทธิพลที่มีต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4) จะพบว่าในจำนวนตัวแปรด้านครอบครัวและด้านประชากรทั้ง 11 ตัวแปร มีเพียง 5 ตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยในปัจจัยด้านครอบครัวนั้น มีตัวแปรความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู และบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนตัวแปรด้านประชากรมีเพียงระดับการศึกษาเท่านั้นที่มีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเอง กล่าวคือ ถ้าวัยรุ่นที่มีปัญหาความขัดแย้งกับพ่อและแม่น้อย มีความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวสูง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้อิสระในการตัดสินใจสูง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากทั้งพ่อและแม่ และได้รับการศึกษาสูง ความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นคนนั้นก็สูงขึ้นตามไปด้วย ส่วนตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพสมรส เขตที่อยู่อาศัย ลำดับที่เกิด และขนาดครอบครัว ในการศึกษาครั้งนี้ไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุของปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยด้านประชากร
กับความภาคภูมิใจในตนเองในภาพรวม

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย	T
ปัจจัยด้านประชากร		
เพศ	-	-
อายุ	-	-
สถานภาพสมรส	-	-
ระดับการศึกษา	0.096	3.415***
เขตที่อยู่อาศัย	-	-
ปัจจัยด้านครอบครัว		
ลำดับที่เกิด	-	-
ขนาดครอบครัว	-	-
ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่	0.257	4.447***
ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว	0.766	2.951**
ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	0.839	6.531***
บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู	0.632	4.028***
ค่าคงที่	21.540	29.492***

$$F = 26.994^{***}, R^2 = 0.059$$

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

เมื่อทำการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยเหล่านี้แยกกันระหว่างวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิง (ตารางที่ 5) จะพบอิทธิพลของตัวแปรต่าง ๆ แตกต่างกับที่วิเคราะห์ในภาพรวมดังนี้ ตัวแปรความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู และบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู มีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ วัยรุ่นชายที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวมากหรือมีการร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว

บ่อยครั้ง มีอิสระในการตัดสินใจเรื่องต่างๆด้วยตัวเองสูง เติบโตมาในครอบครัวที่ ทั้งพ่อแม่
ยังคงอยู่ด้วยกัน ความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชายก็จะสูงขึ้น

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุของปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านประชากรกับ
ความภาคภูมิใจในตนเองจำแนกตามเพศ

ตัวแปร	วัยรุ่นชาย		วัยรุ่นหญิง	
	ค่า สัมประสิทธิ์ ถดถอย	T	ค่า สัมประสิทธิ์ ถดถอย	T
ปัจจัยด้านประชากร				
เพศ				
อายุ				
สถานภาพสมรส				
ระดับการศึกษา			0.142	3.844***
เขตที่อยู่อาศัย				
ปัจจัยด้านครอบครัว				
ลำดับที่เกิด			0.302	2.256*
ขนาดครอบครัว				
ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่			0.429	5.236***
ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว	1.609	4.278***		
ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	1.032	5.391***	0.793	4.643***
บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู	1.048	4.514***		
ค่าคงที่	21.694	22.459***	21.808	24.857***
F	24.106***		19.181***	
R ²	0.063		0.066	

* p < 0.05 , ** p < 0.01 , *** p < 0.001

สำหรับวัยรุ่นหญิงพบว่า ระดับการศึกษา ลำดับที่เกิด ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ และลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู มีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการที่วัยรุ่นหญิงได้รับการศึกษาสูง เป็นลูกคนโต มีปัญหาขัดแย้งกับพ่อและแม่น้อย และมีอิสระในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเองสูง จะทำให้วัยรุ่นหญิงมีความภาคภูมิใจในตนเองสูง

เมื่อเปรียบเทียบตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชายกับวัยรุ่นหญิง จะเห็นได้ว่าตัวแปรลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูเป็นตัวแปรเพียงตัวเดียวที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองทั้งของวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิง ส่วนความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว และบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชาย ในขณะที่ระดับการศึกษา ลำดับที่เกิด และความสัมพันธ์กับพ่อและแม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงเท่านั้น จากผลการวิเคราะห์นี้ให้ข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประการ อาทิ เหตุใดตัวแปรความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว และบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดูจึงไม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิง และเหตุใดระดับการศึกษา ลำดับที่เกิด และความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ จึงไม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชาย ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะอภิปรายในรายละเอียดต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างถึง 3 ใน 5 มีความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในระดับปานกลาง และวัยรุ่นเพียง 2 ใน 5 มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงและต่ำในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน และเมื่อเปรียบเทียบความภาคภูมิใจในตนเองระหว่างวัยรุ่นชายกับวัยรุ่นหญิงพบว่า วัยรุ่นทั้งชายและหญิงมีความภาคภูมิใจในตนเองใกล้เคียงกัน แสดงว่าวัยรุ่นชายกับวัยรุ่นหญิงในปัจจุบันมีความพึงพอใจในคุณค่าและความสำคัญของตนเองไม่แตกต่างกันมาก ทั้งนี้ อาจเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของค่านิยมระหว่างเพศที่ยอมรับและให้สิทธิกับเพศหญิงมากขึ้น ทำให้ช่องว่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิงลดน้อยลง เพศหญิงจึงไม่รู้สึกว่าคุณค่าตนต่ำด้อยด้อยกว่าเพศชาย ความภาคภูมิใจในตนเองของเพศหญิงจึงสูงขึ้นและไม่แตกต่างจากความภาคภูมิใจในตนเองของเพศชายมากนัก (สมพิศ ไชยกิจ, 2536:71-72) แต่เมื่อพิจารณา

สัดส่วนของความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่างๆระหว่างวัยรุ่นชายกับวัยรุ่นหญิง พบว่าโดยรวมแล้ววัยรุ่นชายมีสัดส่วนของความภาคภูมิใจในตนเองระดับสูงมากกว่าวัยรุ่นหญิง ซึ่งน่าจะเป็นเพราะความแตกต่างในลักษณะของความคาดหวังและการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อลูกชายกับลูกสาว กล่าวคือพ่อแม่โดยทั่วไปยังคงคาดหวังว่าลูกสาวจะต้องเป็นคนอ่อนน้อม อ่อนโยนเรียบร้อย เชื่อฟังพ่อแม่ ส่วนลูกชายจะต้องเข้มแข็ง กล้าหาญ กล้าแสดงออก และมีความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้การอบรมเลี้ยงดูระหว่างลูกชายกับลูกสาวมีความแตกต่างกัน โดยลูกสาวจะถูกเลี้ยงดูในลักษณะที่ให้การปกป้องหวงแหนและควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ในขณะที่ลูกชายจะถูกเลี้ยงดูแบบให้อิสระและควบคุมดูแลอยู่ห่างๆ การเลี้ยงดูในลักษณะนี้จะทำให้วัยรุ่นหญิงรู้สึกว่าตนถูกจำกัดอิสระ กลายเป็นคนที่ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าที่จะตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง วัยรุ่นหญิงบางส่วนจึงไม่ค่อยมีความมั่นใจในตนเองและยังคงมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำกว่าวัยรุ่นชาย (ประสาร ทิพย์ธารา, 2521:57 ; สุชา จันทรโณม, 2528:26 ; สถิตย์ ภัศระ, 2535:85-86)

จากการวิเคราะห์อิทธิพลปัจจัยด้านประชากรและด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม ได้ข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง ดังนี้

ความสัมพันธ์และความใกล้ชิดผูกพันกับพ่อและแม่มีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ดี มีความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวสูง จะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ไม่ดีหรือค่อนข้างขัดแย้งกับพ่อและแม่ หรือมีความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวต่ำ ทั้งนี้เพราะการที่วัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับพ่อและแม่อย่างราบรื่น ปราศจากความขัดแย้ง ย่อมทำให้วัยรุ่นรู้สึกพึงพอใจและมีความสุขเมื่ออยู่กับครอบครัว ซึ่งความพึงพอใจดังกล่าวจะทำให้วัยรุ่นรับรู้ได้ถึงคุณค่าของตนเองและมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงขึ้น (สถิตย์ ภัศระ, 2535:82-84) ในทำนองเดียวกัน การได้รับความสนใจ การเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันระหว่างตัววัยรุ่นกับพ่อแม่หรือสมาชิกในครอบครัว จะทำให้วัยรุ่นรู้สึกอบอุ่นใจและมีทัศนคติที่ดีต่อครอบครัวและต่อตนเอง ในทางตรงข้ามหากวัยรุ่นไม่ได้รับการสนใจเอาใจใส่

หรือไม่มีความใกล้ชิดผูกพันกับพ่อและแม่ จะทำให้เขารู้สึกเหมือนว่าตนเองอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีความน้อยเนื้อต่ำใจ ขาดความมั่นคงและไม่ภาคภูมิใจในตนเอง (สุชา จันทรเฒ, 2528:74-75)

จากการที่พบว่า ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมีผลทางลบต่อความภาคภูมิใจในตนเองนั้นอาจเป็นเพราะการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะที่เข้มงวดหรือวางกฎเกณฑ์มากเกินไป จะทำให้วัยรุ่นรู้สึกอึดอัด เกิดความตึงเครียด เก็บกด รือร้อ ไม่กล้าที่จะตัดสินใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ขาดความมั่นใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเองจึงต่ำ ในขณะที่การอบรมเลี้ยงดูแบบให้อิสระในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเองมากจะทำให้วัยรุ่นกล้าคิดกล้าตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเอง และมีความมั่นใจในสิ่งที่ตนได้ตัดสินใจหรือได้กระทำลงไป ความภาคภูมิใจในตนเองก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย (สุชา จันทรเฒ, 2528:76-77 ; จรรยา สุวรรณทัต และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2533:193-197 ; ดวงกมล คงเมือง, 2533:15 ; นฤมล สิริพันธ์, 2533:26-27, 89)

ตัวแปรด้านครอบครัวอีกตัวหนึ่งที่พบว่ามียุทธวิธีทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู โดยพบว่าวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากทั้งพ่อและแม่จะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่มีพ่อหรือแม่หรือบุคคลอื่นเป็นผู้อบรมเลี้ยงดู ที่เป็นเช่นนี้เพราะการได้อยู่กับพ่อและแม่จะทำให้วัยรุ่นมีโอกาสได้รับการดูแลอย่างเอาใจใส่และได้รับความรักความอบอุ่นมากกว่าวัยรุ่นที่ถูกเลี้ยงดูจากพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่ง หรือจากบุคคลอื่น ความรักความอบอุ่นดังกล่าวจะทำให้เขารู้สึกได้ถึงคุณค่าและความสำคัญของตนเองต่อพ่อและแม่ (Barber, Chadwick and Oerter, 1992:128-141 ; วินิจ เกตุขำ, 2515 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526:31) แต่ถ้าวัยรุ่นไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ไม่ได้รับความรัก ความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจเท่าที่ควร วัยรุ่นก็จะมีความรู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง ทำให้กลายเป็นคนเศร้า เครียด ไม่ชอบสมาคม ชอบอยู่ตามลำพัง ไม่กล้าแสดงออก และไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของตนเอง (จรรยา สุวรรณทัต และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2533:133-135 ; นฤมล สิริพันธ์, 2533:25-26,89) นอกจากนั้น การที่วัยรุ่นไม่ได้อยู่กับทั้งพ่อและแม่ ไม่ว่าด้วยการที่พ่อและแม่หย่าร้าง แยกกันอยู่ ตายจากกัน หรือการถูกพ่อแม่ทอดทิ้งก็ตาม จะเป็นผลให้เขาคิดว่าตนไม่เป็นที่ต้องการ ไม่มีคนสนใจ ทำให้เกิดเป็นปมด้อย และรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าหรือไม่มีความสำคัญ (วินัดดา ปิยะศิลป์, 2538:137)

สำหรับตัวแปรด้านประชากรตัวเดียวที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษาของวัยรุ่น วัยรุ่นที่มีการศึกษาในระดับสูงจะมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการศึกษาน้อยหรือไม่ได้รับการศึกษาเลย เนื่องจากการศึกษาจะช่วยให้วัยรุ่นเกิดการเรียนรู้ และมีโอกาสได้รับการพัฒนาและขัดเกลาความรู้สึนึกคิดสติปัญญา รวมทั้งทักษะและความสามารถในด้านต่างๆมากขึ้น วัยรุ่นก็จะเห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเองมากขึ้น ความภาคภูมิใจในตนเองจึงเพิ่มตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ค่านิยมทางด้านการศึกษาก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นที่มีการศึกษาสูงมีความภาคภูมิใจในตนเองสูง โดยเฉพาะในสังคมไทยที่นิยมผู้มีการศึกษาสูง คนที่มีการศึกษาต่ำหรือไม่มีการศึกษาจึงเกิดปมด้อย ไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง และรู้สึกอายที่ตนไม่มีความรู้เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ความรู้สึกเช่นนี้อาจทำให้บุคคลไม่ภาคภูมิใจในตนเองและตีคุณค่าของตนเองต่ำกว่าความเป็นจริง (นงลักษณ์ บุญไทย, 2539:32 ; สมจิตต์ สุพรรณทาสน์ และนิภา มนูญปัจ, 2525:105-106)

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองแยกตามเพศพบว่า ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นทั้งชายและหญิง ในขณะที่ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว และบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะวัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวค่อนข้างมากและไม่ค่อยแตกต่างกันอยู่แล้ว ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวจึงไม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงโดยตรง

ส่วนการที่พบว่าบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดูไม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิง อาจเป็นเพราะโดยธรรมชาติแล้วเพศหญิงส่วนใหญ่มีอารมณ์อ่อนโยนและอะลุ่มอล่วยมากกว่าเพศชาย (นฤมล สิริพันธ์, 2533:37-38) วัยรุ่นหญิงจึงสามารถเข้าใจและปรับตัวเองให้คล้ายตามสถานการณ์ต่างๆได้ดีกว่าวัยรุ่นชาย ถึงแม้ว่าวัยรุ่นหญิงจะเติบโตมาโดยที่ไม่มีพ่อและแม่คอยดูแลหรือแม้กระทั่งเติบโตมาในครอบครัวที่แตกแยก วัยรุ่นหญิงก็จะสามารถปรับตัวเองให้ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าวัยรุ่นชาย ดังนั้น ไม่ว่าวัยรุ่นหญิงจะมีพ่อและแม่คอยอบรมเลี้ยงดูหรือไม่ ก็ไม่มีผลทำให้ความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงเปลี่ยนแปลงไป

เมื่อพิจารณาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงกลับพบว่า ลำดับที่เกิด ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ และระดับการศึกษา มีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ไม่พบว่าตัวแปรเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถ้าหากพิจารณาที่ละตัวแปรจะพบว่าการศึกษาที่เกิดมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงนั้น อาจเป็นเพราะความแตกต่างในเรื่องของการได้รับความไว้วางใจจากพ่อและแม่ในการดูแลและรับผิดชอบงานต่างๆในบ้านระหว่างลูกคนโตกับลูกลำดับอื่น ๆ กล่าวคือพ่อแม่ส่วนใหญ่มักจะให้ความไว้วางใจและมอบหมายงานต่าง ๆ ในบ้านให้ลูกคนโตรับผิดชอบมากกว่าลูกลำดับอื่นๆ (Bencha, et al., 1992:21) ซึ่งความไว้วางใจที่ได้รับจากพ่อและแม่ จะทำให้ลูกคนโตรู้สึกว่าเป็นคนน่าไว้วางใจ น่าเชื่อถือ และรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้น ส่วนสาเหตุที่ไม่พบว่าลำดับที่เกิดมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชาย น่าจะเป็นเพราะลักษณะของสังคมไทยได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ระหว่างลูกชายกับลูกสาวไว้แตกต่างกัน กล่าวคือพ่อและแม่ส่วนใหญ่มักจะมอบหมายงานในบ้านให้ลูกสาวเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบมากกว่าลูกชาย ยิ่งถ้าเป็นลูกสาวคนโตด้วยแล้วงานการที่ได้รับก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ลูกชายไม่ว่าจะเป็นลูกคนที่เท่าไรก็ตามมักไม่ต้องรับผิดชอบงานต่าง ๆ มากเหมือนกับลูกสาวและยังสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างค่อนข้างอิสระ (Bencha, et al., 1992:50) ผลการวิเคราะห์จึงไม่พบว่าลำดับที่เกิดมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชาย

ส่วนสาเหตุที่พบว่าระดับการศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชาย แต่กลับมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงนั้น อาจเป็นเพราะค่านิยมของพ่อและแม่ที่สนับสนุนให้ลูกชายได้มีโอกาสศึกษาในระดับที่สูงกว่าลูกสาว โดยเฉพาะในครอบครัวที่พ่อและแม่ไม่สามารถส่งเสียให้ลูกทุกคนเรียนหนังสือได้ พ่อและแม่ก็มักจะเลือกส่งลูกชายให้ได้เข้าเรียนก่อนลูกสาว วัยรุ่นหญิงไทยบางส่วนจึงหมดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระดับสูง ซึ่งอาจทำให้วัยรุ่นหญิงกลุ่มนี้ไม่ค่อยภาคภูมิใจในตนเอง ในทางตรงข้ามถ้าวัยรุ่นหญิงคนใดสามารถเรียนได้ถึงระดับสูง นั้นแสดงว่าผู้หญิงคนนั้นต้องเก่ง หัวดี หรือมีความสามารถจริง ๆ พ่อแม่จึงยอมส่งเสียให้เรียนในระดับสูง ๆ วัยรุ่นหญิงกลุ่มนี้ก็อาจจะรู้สึกว่าตนมีคุณค่า มีความสามารถและเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง

และจากการที่พบว่าความสัมพันธ์กับพ่อและแม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองเฉพาะวัยรุ่นหญิงนั้น อาจเป็นไปได้ว่าวัยรุ่นหญิงมีความใกล้ชิดและสนิทสนมกับครอบครัวมากกว่าวัยรุ่นชาย ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นหญิงมีกับพ่อและแม่ ในลักษณะของความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกัน วัยรุ่นหญิงจึงได้รับผลกระทบจากปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกับพ่อและแม่ค่อนข้างมากกว่าวัยรุ่นชาย ผลกระทบดังกล่าวนี้อาจทำให้วัยรุ่นหญิงรู้สึกไม่สบายใจ เครียด ขาดความมั่นใจและสูญเสียความภาคภูมิใจในตนเองไป จึงทำให้ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงมากกว่าวัยรุ่นชาย

ผลการศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ได้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านครอบครัวโดยรวมมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองมากกว่าปัจจัยด้านประชากร โดยเฉพาะตัวแปรที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว (ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ ความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัว) และการอบรมเลี้ยงดู (ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู บุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู) กล่าวคือความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นจะเป็นเช่นนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพและบรรยากาศในครอบครัวที่วัยรุ่นได้รับมากกว่าจะเป็นผลมาจากโครงสร้างทางด้านครอบครัวหรือลักษณะทางด้านประชากร ทั้งนี้เพราะสัมพันธภาพที่ดีระหว่างตัววัยรุ่นกับสมาชิกในครอบครัว ความรักความเอาใจใส่ที่มีให้กันอย่างเพียงพอ การไม่กำหนดขอบเขตของการกระทำ การไม่ใช้อำนาจขู่บังคับ ตลอดจนการให้ความเคารพและยอมรับในสิ่งที่วัยรุ่นคิดหรือกระทำด้วยเหตุผล สิ่งเหล่านี้จะทำให้วัยรุ่นมีอารมณ์มั่นคง ไม่โลเล กล้าที่จะคิดและทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม และมีความภาคภูมิใจในตนเองสูง ดังนั้น การจะปลูกฝังและส่งเสริมให้วัยรุ่นมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรเริ่มต้นที่การปูรากฐานทางด้านครอบครัวของวัยรุ่นให้เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นด้วยการรณรงค์ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวให้แน่นแฟ้น การสร้างบรรยากาศที่น่าอยู่แก่ครอบครัว การให้ความรู้และแนวทางที่ถูกต้องในการอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือแม้กระทั่งการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลก็ควรเร่งขยายโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ทั้งนี้เพราะการศึกษาจะช่วยให้วัยรุ่นมีการพัฒนาทางด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญาไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อ ตนเองและสังคม อันจะนำมาซึ่งความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา สุวรรณทัต. 2533. การพัฒนาค่านิยม คุณมคติ และจริยธรรมของวัยรุ่น. ใน *เอกสารการ
สอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม*. (หน้า 317-346). กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จรรยา สุวรรณทัต และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. 2533. *ประมวลสังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเทศ
ไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย เล่ม 2*. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์, เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล, ประพีร์ วิริยะสมบูรณ์,
สุดา ภิรมย์แก้ว และสุรพันธ์ เพชรภา. 2540. *สังคมวิทยา (Sociology)*. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดวงกมล คงเมือง. 2533. *ผลกระทบทางครอบครัวต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดุษฎี โยเหลา, ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และชัยวัฒน์ วงศ์อาษา. 2540. ตัวแปรชี้สาเหตุการใช้
และการติดยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดยโสธร. ใน
ประมวลบทความวิจัย ครั้งที่ 2 (2535-2540). สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นงลักษณ์ บุญไทย. 2539. *ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุและความสัมพันธ์กับปัจจัย
อื่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานาฏยศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

นฤมล สิริพันธ์. 2533. ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ลำดับการเกิด เพศและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับพฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นุชจรี ฉายีเนตร. 2538. ผลของการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประสาร ทิพย์ธารา. 2521. พัฒนาการและการปรับตัวของวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา.

ผจงจิต อินทสุวรรณ, วิลาศลักษณ์ ชั่ววลี, สุภาพร ธนะชานันท์, อัมพรพันธ์ บัววิรัตน์ และวชิราพร อัจฉริยะโกศล. 2540. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการติดยาเสพติดของเยาวชน. ในประมวลบทความงานวิจัย ครั้งที่ 2 (2535-2540). สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

มะลิ อุดมภาพ. 2538. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ลิขิต กาญจนารณ. 2534. จิตวิทยาพื้นฐานพฤติกรรมมนุษย์. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วินัดดา ปิยะศิลป์. 2538. ครอบครัวยุคใหม่. ใน การพัฒนาครอบครัว (หน้า123-166). กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินติง แอนด์ พับลิชชิง.

สถิตย์ ภัทระ. 2535. ปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ และนิภา มนูญปัจจุ. 2525. *ประชากรกับคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพมหานคร :
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมชาย ธีธฤณกุล. 2526. *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พัฒนาศ.

สมพิศ ไชยกิจ. 2536. *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปี
ที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนราธิวาส*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สายฤดี วรกิจโกศาทร. 2539. *รักลูกให้ถูกทาง เล่มที่ 4*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2526. *ประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับ
การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย*. โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา, สำนัก
นายกรัฐมนตรี.

สุชา จันทรเอม. 2528. *วัยรุ่น*. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต.

อุษณา เจริญไวย. 2536. *จิตวิทยาวัยรุ่น*. ใน *เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาวัยรุ่น*. ภาควิชาจิตวิทยา
และการแนะแนว คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย.

Adam, D. M., Overholser, J. C. & Lehnert, K. L. 1994. Perceived family functioning
and adolescent suicidal behavior. *Journal of the American academy of child &
adolescent psychiatry*, 33,498-507.

Barber, B. K., Chadwick, B. A. & Oerter, R. 1992. Parental behaviors and adolescent
self-esteem in the United States and Germany. *Journal of marriage and the
family*, 54, 128-141.

Benchana Yoddumnern-Attig., Richter, Kerry., Amara Soonthornthada., Chanya Sethaput. & Anthony Pramualratana. 1992. *Changing roles and statuses of women in Thailand : A documentary assessment*. Thailand : Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

Rice, F. P. 1993. *The adolescent : Development, relationships and culture*. U.S.A : The division of Simon & Schuster, Inc.